

Θ. Α. ΑΜΕΛΙΔΗΣ

ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ



ΗΘΙΚΑ ΝΙΚΟΜΑΧΕΙΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2010

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το πρόβλημα που έχει να αντιμετωπίσει κάθε φιλόλογος, όταν καλείται να διδάξει το «Φιλοσοφικό Λόγο» στην Γ΄ Λυκείου είναι πώς να οργανώσει το μάθημά του έτσι, ώστε να δώσει όλα εκείνα τα στοιχεία και τα πληροφορίες που χρειάζεται ο μαθητής για το μάθημα και για τις Γενικές Εξετάσεις. Πρέπει να επιλέξει μέσα από ένα πλήθος βιβλίων, βοηθημάτων, δικών του σημειώσεων και να είναι σε τέτοια μορφή, ώστε να δοθούν ολοκληρωμένα στους μαθητές του στην τάξη.

Αυτό το πρόβλημα με απασχολούσε συνέχεια όσο δίδασκα εδώ και 27 χρόνια στο λύκειο και σχεδόν ανελλιπώς στη θεωρητική κατεύθυνση. Άρχισα να οργανώνω το μάθημά μου στην αρχή με την παραδοσιακή μορφή των σημειώσεων και των φωτοτυπιών και αργότερα με την ηλεκτρονική του και να διαπιστώνω πόσο πιο εύκολα ήταν και στην παρουσίαση όλων των πληροφοριών αλλά και στις ερωτήσεις που γινόταν στην τάξη είτε δινόταν ως εργασία στο σπίτι.

Ο καθηγητής, εάν έχει τη δυνατότητα του διαδραστικού πίνακα, μπορεί να προβάλλει όλο το υλικό του, όπως εμφανίζεται στο ηλεκτρονικό βιβλίο, να σημειώσει σ' αυτό ό,τι θέλει και όλη η παράδοσή του να αποθηκευθεί και να δοθεί στο μαθητή.

Οι ίδιοι οι μαθητές, επίσης, εξοικειωμένοι με τους Η/Υ, πιο ευχάριστα και πιο ελκυστικά δέχονται όλες τις νέες δυνατότητες της τεχνολογίας.

Έτσι, κατέληξα στη συγκεκριμένη μορφή του ηλεκτρονικού αυτού βιβλίου, προσπαθώντας να δώσω μια ολοκληρωμένη πρόταση διδασκαλίας για κάθε ενότητα του μαθήματος.

Η δομή του βιβλίου είναι η ακόλουθη:

I. Εισαγωγή. Δίνεται η εισαγωγή του βιβλίου σε διαγραμματική μορφή με όλα τα βασικά της σημεία, με σχόλια και ερωτήσεις.

II. Σχόλια - Κείμενο – Σχόλια από το βιβλίο του καθηγητή.

α) Σχόλια: Ξεκινάμε με τους προτεινόμενους στόχους του ΚΕΕ (Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας του ΥΠΕΠΘ) που πρέπει να επιτευχθούν κατά τη διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας και προστίθενται κάποιες βασικές επισημάνσεις – διευκρινίσεις.

β) Κείμενο: Είναι χωρισμένο σε νοηματικές ενότητες και επισημαίνονται τα ερμηνευτικά σχόλια του βιβλίου.

γ) Σχόλια από το βιβλίο του καθηγητή. Αναφέρονται σε όλο το υποστηρικτικό υλικό που παρέχει το ίδιο το Υπουργείο Παιδείας (σχόλια βιβλίου, ερωτήσεις ΚΕΕ, βιβλίο του καθηγητή) Αν παρατηρήσουμε τις ερωτήσεις των θεμάτων στις Γενικές Εξετάσεις, θα δούμε ότι αυτές στηρίζονται κατά κύριο λόγο σ' όλο αυτό το πληροφοριακό υλικό. Έτσι, καθίσταται σχεδόν περιττή κάθε άλλη πληροφορία που υπάρχει σε διάφορα βιβλία ή βοηθήματα.

Εδώ υπάρχει και μια νέα καινοτομία. Το κείμενο και τα σχόλια είναι συγκεντρωμένα σε ενιαία σελίδα με τις παραπομπές σε κάθε λέξη του κειμένου που αναφέρονται. Μ' αυτόν τον τρόπο ο μαθητής διευκολύνεται άμεσα εφόσον δε θα χάνεται σε πλήθος πληροφοριών και δε θα δυσκολεύεται να ξέρει σε ποιο συγκεκριμένο σημείο του κειμένου αναφέρονται.

III. Διάγραμμα του μαθήματος. Βοηθά στην κατανόηση και στην επανάληψη του μαθήματος.

IV. Μετάφραση. Είναι γραμμένη με αντιστοιχία κατά λέξη για πιο εύκολη εκμάθηση.

V. Ερωτήσεις είτε με τη μορφή ανοιχτών ερωτήσεων είτε με συνδυασμό ερωτήσεων κλειστού και ανοιχτού τύπου και ασκήσεις του ίδιου του ΚΕΕ. Όλα αυτά με τις

αντίστοιχες απαντήσεις τους. Επίσης, σ' όλες οι ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου σε κάθε ενότητα υπάρχουν απαντήσεις από το βιβλίο του καθηγητή.

Μέσα από τις **ερωτήσεις** (ανοιχτού – κλειστού τύπου) θα μπορέσει ο μαθητής να κατανοήσει το κείμενο αλλά και να «μπει στο πνεύμα» των ερωτήσεων των Γενικών Εξετάσεων, αφού αυτές στηρίζονται στα σχόλια του βιβλίου και στις ερωτήσεις του ΚΕΕ.

VI. Λεξιλογικές ασκήσεις

Όλες οι προτεινόμενες ασκήσεις του ΚΕΕ με τις αντίστοιχες απαντήσεις τους.

VII. Θέματα Γενικών Εξετάσεων (2001 – 2009) (ΓΕΛ, Δ' Τάξης Εσπερινού, Ομογενών καθώς και τα επαναληπτικά αυτών) με τις απαντήσεις τους χωρισμένα σε κάθε ενότητα του μαθήματος.

Ο μαθητής μπορεί έτσι να ελέγχει τις γνώσεις του σε κάθε ενότητα και να γνωρίσει τη μορφή των θεμάτων στα οποία θα εξεταστεί.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	
Εισαγωγή	6
ΚΕΙΜΕΝΑ	
Ενότητα 1 ^η	34
Ενότητα 2 ^η	70
Ενότητα 3 ^η	94
Ενότητα 4 ^η	121
Ενότητα 5 ^η	136
Ενότητα 6 ^η	158
Ενότητα 7 ^η	175
Ενότητα 8 ^η	210
Ενότητα 9 ^η	233
Ενότητα 10 ^η	252
Ψυχή	268

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

ΒΙΟΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑ

1. Ο βίος (384 π.Χ. - 322 π.Χ.)

- Γεννήθηκε το 384 π.Χ. στα Στάγειρα της Μακεδονίας
- Πέθανε το 322 π.Χ. (62 ετών)(1) (Σχόλιο από το βιβλίο του καθηγητή) στη Χαλκίδα
- Πατέρας του ήταν ο Νικόμαχος, γιατρός (2) του βασιλιά της Μακεδονίας Αμύντα του Γ'. Διάβασε όλα τα βιβλία ιατρικής του πατέρα του.

2. Ο Αριστοτέλης στην Ακαδημία Αθηνών του Πλάτωνα (367 π.Χ)

Η σχολή του Πλάτωνα

- Το 367 π.Χ. 17 ετών φθάνει στην Αθήνα για σπουδές στη σχολή του Πλάτωνα, ενώ ο ίδιος την περίοδο αυτή βρισκόταν στη Σικελία κατά το β' ταξίδι του.
- Στη σχολή δίδασκαν σημαντικοί λόγιοι της εποχής με δική τους προσωπικότητα και πιστεύω. Ανάμεσα σ' αυτούς ήταν και ο ρήτορας Εύδοξος από την Κνίδα που είχε τη διεύθυνση της σχολής, όσο έλλειπε ο Πλάτωνας.

Σημασία:

- Δέχθηκε την επίδραση που ανταποκρίνονταν στην ψυχοσύνθεσή του.
Κρίσεις του Πλάτωνα για τον Αριστοτέλη
- Ο Πλάτωνας έδωσε στον Αριστοτέλη το προσωνύμι «ο Νους»(4, 4α). ο Νους της σχολής.
- Όταν έλειπε από το μάθημα ο Αριστοτέλης, ο Πλάτωνας έλεγε πικραμένος «Λείπει ο Νους, άρα το ακροατήριό μου είναι κουφό».

ΣΧΟΛΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

1. «ήταν τότε το τρίτο έτος της εκατοστής δεκάτης Ολυμπιάδας»:

Δεν ξέρουμε να πούμε ποιος ήταν ο πρώτος που εισήγαγε το σύστημα χρονολόγησης με τις Ολυμπιάδες: μπορεί να ήταν ο ιστορικός Τίμαιος ο Ταυρομενίτης (περίπου 356-260 π.Χ.), μπορεί όμως να ήταν και ο μαθηματικός, αστρονόμος, γεωγράφος και χρονογράφος Ερατοσθένης ο Κυρηναίος (περίπου 285-περίπου194π.Χ.). **Ολυμπιάδα** λεγόταν το τετράχρονο διάστημα ανάμεσα σε μια και στην αμέσως επόμενη της τέλεσης των Ολυμπιακών αγώνων (τα τέσσερα ενδιάμεσα χρόνια αριθμούνταν από το ένα ως το τέσσερα). Η πρώτη τέλεση των Ολυμπιακών αγώνων τοποθετούνταν στο έτος 776 π.Χ. Αν λοιπόν ξέρουμε σε ποια Ολυμπιάδα έγινε ένα συγκεκριμένο γεγονός, μπορούμε εύκολα να χρονολογήσουμε το γεγονός αυτό με το δικό μας χρονολογικό σύστημα. Ξέρουμε π.χ. ότι η μάχη του Μαραθώνα έγινε στο 3ο έτος της 72ης Ολυμπιάδας (είχαν δηλαδή περάσει δύο ολόκληρα χρόνια από την τέλεση των Ολυμπιακών αγώνων για 72η φορά). Για να υπολογίσουμε λοιπόν με το δικό μας χρονολογικό σύστημα το έτος της μάχης του Μαραθώνα, δεν έχουμε παρά:

- α) να πολλαπλασιάσουμε με το 4 τον αριθμό που δείχνει την Ολυμπιάδα ($72 \times 4 = 288$),
- β) να αφαιρέσουμε το γινόμενο από το 776 ($776 - 288 = 488$),
- γ) να προσθέσουμε στο αποτέλεσμα τον αριθμό 2 ($488 + 2 = 490$).

Άρα με το δικό μας χρονολογικό σύστημα η μάχη του Μαραθώνα έγινε το 490 π.Χ. Με τον ίδιο, φυσικά, τρόπο έγινε ο υπολογισμός και του έτους θάνατο του Αριστοτέλη κατά το δικό μας χρονολογικό σύστημα:

- α) $114 \times 4 = 456$, β) $776 - 456 = 320$, γ) $320 + 2 = 322$ π.Χ.

2. «Ο πατέρας του ήταν γιατρός»: Από τη Σούδα, το γνωστό Βυζαντινό εγκυκλοπαιδικό λεξικό (10ος αι.) που είναι γνωστό και ως *Λεξικό του Σουΐδα*, μαθαίνουμε ότι ο Σταγειρίτης Νικόμαχος δεν ήταν απλώς ένας γιατρός, αλλά και

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΕΡΩΤΗΣΕΩΝ

Εισαγωγή: Βίος και Έργα

A. Ερωτήσεις ελεύθερης ανάπτυξης

1. Να δώσετε σε ένα σύντομο σημείωμα τις βασικές βιογραφικές πληροφορίες για τον Αριστοτέλη μέχρι την πρώτη άφιξή του στην Αθήνα.
2. Γιατί ο Αριστοτέλης διάλεξε την Αθήνα και ειδικά την πλατωνική Ακαδημία για τις σπουδές του;
3. Ποια σημασία είχε η απουσία του Πλάτωνα από την Ακαδημία, την εποχή που έφτασε εκεί ο Αριστοτέλης;
4. Πόσα χρόνια έμεινε ο Αριστοτέλης στην Ακαδημία και με ποιους φιλοσόφους γνωρίστηκε; Τι εννοούσε ο Πλάτων, όταν αποκαλούσε τον Αριστοτέλη «Νου» ή «Αναγνώστη»;
5. «Όσιον προτιμᾶν τὴν ἀλήθειαν ... καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν»: α) Ποιο είναι το νόημα των λόγων αυτών του Αριστοτέλη; β) Ποιες ήταν πιθανόν οι συνέπειες για τη ζωή του στην Ακαδημία από την τήρηση αυτής της αρχής;
10. Ποια σημασία ή συνέπειες είχε για τον Αριστοτέλη (τη ζωή ή το έργο του ή και για τα δύο) η συνάντησή του με τον Θεόφραστο και με τον Αλέξανδρο;
11. Πότε επέστρεψε στην Αθήνα ο Αριστοτέλης, πόσο έμεινε και ποια δραστηριότητα επέδειξε;
12. Ποιες είναι οι ομοιότητες και οι διαφορές της πρώτης και της δεύτερης εγκατάστασης του Αριστοτέλη στην Αθήνα, ως προς τα αίτια εγκατάστασης στην πόλη και εγκατάλειψής της;

B. Συνδυασμός ερωτήσεων αντικειμενικού τύπου και ελεύθερης ανάπτυξης

1. A. Σε ποιον αιώνα και ποια εποχή έζησε ο Αριστοτέλης;
 - α) τον 4ο αιώνα 1) την εποχή του Περικλή
 - β) τον 3ο αιώνα 2) την εποχή των περσικών πολέμων
 - γ) τον 5ο αιώνα 3) την μετά τον Πελοποννησιακό πόλεμο εποχή
 - δ) τον 2ο αιώνα 4) την εποχή της επέκτασης των Μακεδόνων.

Ενότητα 7η

Η αρετή βρίσκεται στη μεσότητα.

Προσδιορισμός της έννοιας «μεσότητα»

I. ΣΧΟΛΙΑ

Προτεινόμενοι στόχοι

Να γνωρίσουν οι μαθητές

- το περιεχόμενο και τα είδη της έννοιας «μεσότητα» και το περιεχόμενο των εννοιών: «ακρότητα», «έλλειψη», «υπερβολή», τὸ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, τὸ πρὸς ἡμᾶς,
- να συνειδητοποιήσουν τη σχέση της ηθικής αρετής με τις νέες έννοιες.

Επισημάνσεις

Όσα λέγονται στην ενότητα αυτή αποτελούν άμεση απάντηση στο ερώτημα ποία τίς ἔστιν ἡ φύσις αὐτῆς (=τῆς ἀρετῆς), που τέθηκε από τον φιλόσοφο στο τέλος της προηγούμενης ενότητας.

Χρήσιμο είναι να συνδεθεί η έννοια «μεσότητα», η οποία δίνεται εδώ αναλυτικά, με τις προηγούμενες σκέψεις του Αριστοτέλη που γνωρίσαμε ήδη (ενότητα 4η) και στις οποίες υπάρχουν τα πρώτα σπέρματα αυτής της θεωρίας

Καλό είναι επίσης να υπογραμμιστεί το σημασιολογικό περιεχόμενο του ρήματος αἰροῦμαι (: τὸ δὲ μέσον ζητεῖ καὶ τοῦθ' αἰρεῖται) και της έκφρασης πρὸς ἡμᾶς, στις οποίες υπάρχει εν σπέρματι ο ορισμός της ηθικής αρετής (βλ. ενότητα 10).

ΚΕΙΜΕΝΟ

Α΄ Προσδιορισμός της έννοιας «μεσότητα»

Ἐν παντὶ δὴ συνεχεῖ καὶ διαιρετῷ ἔστι λαβεῖν τὸ μὲν πλεόν τὸ δ' ἔλαττον τὸ δ' ἴσον, καὶ ταῦτα ἢ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς ...**(1)**

Β΄ Μεσότητα «κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα», αντικειμενικά

Λέγω δὲ τοῦ μὲν πράγματος μέσον τὸ ἴσον ἀπέχον ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων, ὅπερ ἐστὶν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πᾶσιν, πρὸς ἡμᾶς δὲ ὃ **μήτε πλεονάζει μήτε ἐλλείπει(2)**: τοῦτο δ' οὐχ ἓν, οὐδὲ ταῦτὸν πᾶσιν. Οἷον εἰ τὰ δέκα πολλὰ τὰ δὲ δύο ὀλίγα, τὰ ἕξ μέσα λαμβάνουσι κατὰ τὸ πρᾶγμα· ἴσῳ γὰρ ὑπερέχει τε καὶ ὑπερέχεται· τοῦτο δὲ μέσον κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν.

Γ΄ Μεσότητα «πρὸς ἡμᾶς», υποκειμενικά

Τὸ δὲ πρὸς ἡμᾶς οὐχ οὕτω ληπτέον· οὐ γὰρ εἰ τῷ δέκα μναῖ φαγεῖν πολὺ δύο δὲ ὀλίγον, ὃ ἀλείπτῃς ἕξ μνάς προστάξει· ἔστι γὰρ ἴσως καὶ τοῦτο πολὺ τῷ ληψομένῳ ἢ ὀλίγον· Μίλωνι μὲν γὰρ ὀλίγον, τῷ δὲ ἀρχομένῳ τῶν γυμνασίων πολὺ. Ὅμοίως ἐπὶ δρόμου καὶ πάλης.

Δ΄ Συμπέρασμα

Οὕτω δὴ πᾶς **ἐπιστήμων(3)** τὴν ὑπερβολὴν μὲν καὶ τὴν ἔλλειψιν φεύγει, τὸ δὲ μέσον ζητεῖ καὶ τοῦθ' αἰρεῖται, μέσον δὲ οὐ τοῦ πράγματος ἀλλὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς.

II. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Α΄ Προσδιορισμός της έννοιας «μεσότητας»

κατ' αὐτό τὸ πρᾶγμα

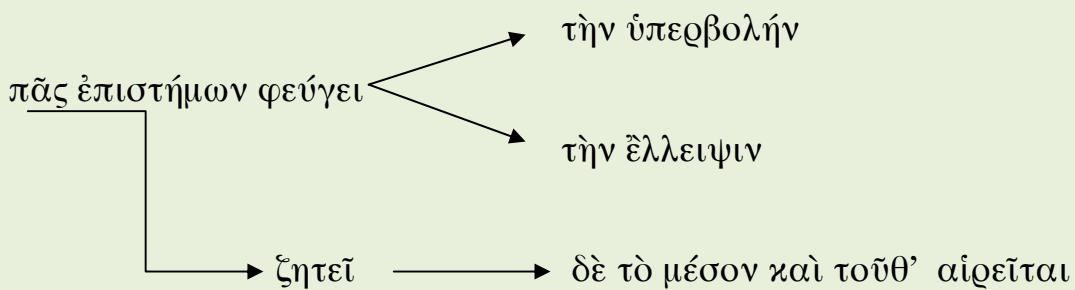
πρὸς ἡμᾶς

Β΄ Μεσότητα «κατ' αὐτό τὸ πρᾶγμα» - αντικειμενικά

τὸ ἴσον ἀπέχον ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων, ὅπερ ἐστὶν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πᾶσιν.

Τοῦτο δὲ μέσον κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν

Γ΄ Μεσότητα «πρὸς ἡμᾶς» - υποκειμενικά



III. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
<p>Ἐν παντὶ δὴ συνεχεῖ καὶ διαιρετῶ ἔστι λαβεῖν τὸ μὲν πλέον τὸ δ' ἔλαττον τὸ δ' ἴσον, καὶ ταῦτα ἢ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς ...</p>	<p>Για κάθε τι που παρουσιάζει συνοχή και μπορεί να διαιρεθεί μπορούμε να πάρουμε ένα κομμάτι μεγαλύτερο (από το άλλο) ένα κομμάτι μικρότερο ή ένα κομμάτι ίσο (με το άλλο), και όλα αυτά είτε σε σχέση με το ίδιο το πράγμα είτε σε σχέση με εμάς</p>
<p>←</p> <p>Λέγω δὲ τοῦ μὲν πράγματος μέσον τὸ ἴσον ἀπέχον ἀφ' ἐκατέρου τῶν ἄκρων, ὅπερ ἔστιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πᾶσιν, πρὸς ἡμᾶς δὲ ὃ μήτε πλεονάζει μήτε ἔλλείπει· τοῦτο δ' οὐχ ἓν, οὐδὲ ταῦτόν πᾶσιν. Οἷον εἰ τὰ δέκα πολλὰ τὰ δὲ δύο ὀλίγα,</p>	<p>→</p> <p>Και λέω «μέσο σε σχέση με το πράγμα» αυτό που απέχει εξίσου από καθένα από τα δύο ἄκρα που είναι ένα και το ίδιο για όλους, και λέω «μέσον σε σχέση προς εμάς» αυτό που ούτε είναι πάρα πολύ ούτε είναι πολύ λίγο· και αυτό δεν είναι ούτε ένα ούτε ίδιο για όλους. Για παράδειγμα, αν τα δέκα είναι πολλά και τα δύο λίγα,</p>

IV. ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

Ερμηνευτικές ερωτήσεις

1. Ο Αριστοτέλης στην προσπάθειά του να προσδιορίσει την έννοια της ηθικής αρετής θέτει επιμέρους ερωτήματα και δίνει απαντήσεις, προχωρώντας βαθμιαία μέχρι τον τελικό στόχο, τον ορισμό της έννοιας. Σε ποιο ερώτημα δίνει απάντηση ο φιλόσοφος με όσα αναφέρει σ' αυτήν την ενότητα;

2. Να επισημάνετε τα γνωρίσματα που θεωρεί ο Αριστοτέλης απαραίτητα για ένα πράγμα, ώστε να είναι δυνατόν να του αποδοθούν οι έννοιες τὸ πλεῖον, τὸ ἕλαττον και τὸ ἴσον.

3. Ο φιλόσοφος δομεί εδώ τη σκέψη του γύρω από τις έννοιες της «μεσότητας» και των δύο «ακροτήτων». Αφού εντοπίσετε τις λέξεις ή φράσεις (ονοματικά και ρηματικά σύνολα) που αναφέρονται σε κάθε έννοια χωριστά, να διατυπώσετε με δικά σας λόγια τους ορισμούς που δίνει ο Αριστοτέλης.

4. Ποια κριτήρια χρησιμοποιεί ο Αριστοτέλης για να προσδιορίσει τα είδη της «μεσότητας» και ποιο είδος έχει άμεση σχέση με την ηθική αρετή; Να στηρίζετε την απάντησή σας στο κείμενο.

5. Τα πρώτα σπέρματα της θεωρίας της «μεσότητας», η οποία εδώ εκτίθεται αναλυτικά, εντοπίζονται σε προηγούμενη ενότητα (4η), όταν ο Αριστοτέλης αναπτύσσει τη σημασία της ηθικής πράξης για την απόκτηση της ηθικής αρετής. Αφού λάβετε υπόψη σας τον αναλυτικό προσδιορισμό της έννοιας, να γυρίσετε στην 4η ενότητα και να σχολιάσετε σ' ένα μικρό κείμενο τις μεσότητες και τις ακρότητες που αναφέρονται ή υπονοούνται εκεί. Στο τέλος να προσθέσετε και δικά σας παραδείγματα. Στο σχολιασμό σας να λάβετε υπόψη σας και όσα λέει ο φιλόσοφος σε άλλο σημείο: ὁ δὲ τῷ θαρρεῖν ὑπερβάλλων περὶ τὰ φοβερὰ θρασὺς ... ὁ δὲ τῷ φοβεῖσθαι ὑπερβάλλων δειλός⁵⁰ (HN 1115 b 33 - 40).

50. «Εκείνος δε που σε περίπτωση φοβερών κινδύνων είναι θαρραλέος πάνω από το μέτρο είναι θρασύς ... Αυτός που κατέχεται από υπερβολικό φόβο είναι δειλός».

V. ΛΕΞΙΛΟΓΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

1. τῷ ἀρχομένῳ – αἶρεῖται : α) Ποια σημασία έχουν οι λέξεις στο κείμενο;
β) Ποια άλλη σημασία των ρημάτων γνωρίζετε;
 2. γυμνάσια : α) Να γράψετε την ετυμολογική προέλευση της λέξης και τη σημασία της στο κείμενο. β) Να δώσετε τις σημασίες της λέξης στη νέα ελληνική.
 3. Να βρείτε στο κείμενο συνώνυμα των λέξεων : κελεύω, ἦττον, προτιμῶ, ἐπαίῳν, βιβρώσκω.
 4. φεύγω : Χρησιμοποιώντας το ρήμα να δώσετε στην αρχαία ελληνική α) τον πολιτικό όρο «οι ἐξόριστοι», β) τη σημασία του δικανικού όρου φεύγω φόνου.
 5. Με ποιες λέξεις του κειμένου παρουσιάζουν ετυμολογική συγγένεια οι λέξεις: ἐπισταμένως, λειπτέον, πρόσληψις, συνοχή, ταυτότης.
- A. Να χαρακτηρίσετε την ετυμολογική προέλευση των παρακάτω συνθέτων ως σωστή ή λανθασμένη σημειώνοντας ένα X στην αντίστοιχη στήλη.

	Σ	Λ
α) ὑπερβολή < ὑπέρ + βούλομαι		
β) ἀλείπτῃς < ἀ (στερητ.) + λείπω		
γ) ἀναλογία < ἀνά + λέγω		
δ) ἐπιστήμων < ἐπίσταμαι		
ε) προστάζω < πρό + στάζω		

- B. Να δώσετε τη σωστή ετυμολογική προέλευση των λανθασμένων περιπτώσεων.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

1.α. τῷ ἀρχομένῳ = για εκείνον που αρχίζει

αἵρεῖται = επιλέγει.

β. ἀρχομαι = κάνω την αρχή, αρχίζω

αἵροῦμαι = εκλέγω, προτιμῶ.

2.α. γυμνάσιον < γυμνός

γυμνάσιον: χώρος που γίνονται γυμναστικές ασκήσεις

γυμνάσια = γυμναστικές ασκήσεις.

β. γυμνάσιον = σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

γυμνάσια = στρατιωτικές ασκήσεις.

3.

κελεύω	ἥττον	προτιμῶ	ἐπαίῳν	βιβρώσκω.
προστάξει	ἔλαττον	αἵρεῖται	ἐπιστήμων	φαγεῖν

4. α. οι ἐξόριστοι = οἱ φεύγοντες

φεύγω φόνου = κατηγορούμαι για ανθρωποκτονία.

5.

ἐπισταμένως	λειπτέον	πρόσληψις	συνοχή	ταυτότης
ἐπιστήμων	ἐλλείπει ἔλλειψιν	λαβεῖν, λαμβάνουσι ληπτέον	συνεχεῖ ὑπερέχει ὑπερέχεται	τὸ αὐτό ταυτόν

VI. ΘΕΜΑΤΑ ΓΕΝΙΚΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΩΝ

ΕΝΟΤΗΤΑ 7^η - ΕΝΟΤΗΤΑ 8^η

ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ' ΤΑΞΗΣ

ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΠΕΜΠΤΗ 29 ΜΑΪΟΥ 2008

Διδαγμένο κείμενο

Άριστοτέλους, Ἠθικὰ Νικομάχεια Β6, 4-10

7^η Ἐν παντὶ δὴ συνεχεῖ καὶ διαιρετῷ ἔστι λαβεῖν τὸ μὲν πλεῖον τὸ ἔλαττον τὸ δ' ἴσον, καὶ ταῦτα ἢ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς... Λέγω δὲ τοῦ μὲν πράγματος μέσον τὸ ἴσον ἀπέχον ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων, ὅπερ ἔστιν ἔν καὶ τὸ αὐτὸ πᾶσιν, πρὸς ἡμᾶς δὲ ὃ μήτε πλεονάζει μήτε ἐλλείπει τοῦτο δ' οὐχ ἔν, οὐδὲ ταῦτὸν πᾶσιν. Οἷον εἰ τὰ δέκα πολλὰ τὰ δὲ δύο ὀλίγα, τὰ ἕξ μέσα λαμβάνουσι κατὰ τὸ πρᾶγμα· ἴσῳ γὰρ ὑπερέχει τε καὶ ὑπερέχεται· τοῦτο δὲ μέσον ἔστι κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν. Τὸ δὲ πρὸς ἡμᾶς οὐχ οὕτω ληπτέον· οὐ γὰρ εἴ τῳ δέκα μναῖ φαγεῖν πολὺ δύο δὲ ὀλίγον, ὃ ἀλείπτῃς ἕξ μνάς προστάξει· ἔστι γὰρ ἴσως καὶ τοῦτο πολὺ τῷ ληψομένῳ ἢ ὀλίγον· Μίλωνι μὲν γὰρ ὀλίγον, τῷ δὲ ἀρχομένῳ τῶν γυμνασίων πολὺ. Ὅμοίως ἐπὶ δρόμου καὶ πάλης. Οὕτω δὴ πᾶς ἐπιστήμων τὴν ὑπερβολὴν μὲν καὶ τὴν ἔλλειψιν φεύγει, τὸ δὲ μέσον ζητεῖ καὶ τοῦθ' αἰρεῖται, μέσον δὲ οὐ τὸ τοῦ πράγματος ἀλλὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς.

8^η Εἰ δὴ πᾶσα ἐπιστήμη οὕτω τὸ ἔργον εὖ ἐπιτελεῖ, πρὸς τὸ μέσον βλέπουσα καὶ εἰς τοῦτο ἄγουσα τὰ ἔργα (ὅθεν εἰώθασιν ἐπιλέγειν τοῖς εὖ ἔχουσιν ἔργοις ὅτι οὐτ' ἀφελεῖν ἔστιν οὔτε προσθεῖναι, ὡς τῆς μὲν ὑπερβολῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως φθειρούσης τὸ εὖ, τῆς δὲ μεσότητος σωζούσης, οἱ δ' ἀγαθοὶ τεχνῖται, ὡς λέγομεν, πρὸς τοῦτο βλέποντες ἐργάζονται), ἢ δ' ἀρετὴ πάσης τέχνης ἀκριβεστέρα καὶ ἀμείνων ἔστιν ὥσπερ καὶ ἡ φύσις, τοῦ μέσου ἂν εἴη στοχαστικὴ. Λέγω δὲ τὴν ἠθικὴν· αὕτη γὰρ ἔστι περὶ πάθη καὶ πράξεις, ἐν δὲ τούτοις ἔστιν ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις καὶ τὸ μέσον.

A. Από το κείμενο που σας δίνεται να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του αποσπάσματος: «**Οὕτω δὴ πᾶς ἐπιστήμων... ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις καὶ τὸ μέσον**».

Μονάδες 10

B. Να απαντήσετε στα παρακάτω:

B1. Πώς προσδιορίζεται στο κείμενο που σας δόθηκε **η έννοια της μεσότητας** για τα πράγματα και για τον άνθρωπο; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας και με αναφορές σε συγκεκριμένα χωρία.

Μονάδες 15

B2. Πώς συσχετίζονται από τον Αριστοτέλη οι έννοιες: **ἐπιστήμη (τέχνη)-ἀρετή-φύσις**

Μονάδες 15

B3. Σε ποια μέρη διέκρινε ο Αριστοτέλης την ψυχή;

Μονάδες 10

B4. Να γράψετε δύο ομόρριζες λέξεις της αρχαίας ή της νέας ελληνικής γλώσσας, απλές ή σύνθετες, για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

ἀναλογία, ληπτέον, αἰρεῖται, ἄγουσα, προσθεῖναι.

Μονάδες 10

Γ. Αδίδακτο κείμενο

Λυσίου, Κατὰ Ἀλκιβιάδου Α 144, 46-47

Ἐγὼ μὲν οὖν ὡς ἐδυνάμην ἄριστα κατηγορήκα, ἐπίσταμαι δ' ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι τῶν ἀκροωμένων θαυμάζουσιν, ὅπως ποθ' οὕτως ἀκριβῶς ἐδυνήθην ἐξευρεῖν τὰ τούτων ἁμαρτήματα, οὗτος δέ μου καταγελά, ὅτι οὐδὲ πολλοστὸν μέρος εἶρηκα τῶν τούτοις ὑπαρχόντων κακῶν. Ὑμεῖς οὖν καὶ τὰ εἰρημένα καὶ τὰ παραλελειμμένα ἀναλογισάμενοι πολὺ μᾶλλον αὐτοῦ καταψηφίσασθε, ἐνθυμηθέντες ὅτι ἔνοχος μὲν ἐστὶ τῇ γραφῇ, μεγάλη δ' εὐτυχία τὸ τοιούτων πολιτῶν ἀπαλλαγῆναι τῇ πόλει. Ἀνάγνωθι δ' αὐτοῖς τοὺς νόμους καὶ τοὺς ὄρκους καὶ τὴν γραφήν.

οὐδὲ πολλοστόν: οὔτε το ελάχιστο

Γ. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του κειμένου. Μονάδες 20

Γ1.α. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

καταγελαῖ : το τρίτο πληθυντικό πρόσωπο ευκτικής του ίδιου χρόνου στην ίδια φωνή.

εἶρηκα : το δεύτερο πληθυντικό πρόσωπο οριστικής αορίστου β΄ στην φωνή.

ἔξευρεῖν : το απαρέμφατο ενεστώτα στην ίδια φωνή.

καταψηφίσασθε : το τρίτο πληθυντικό πρόσωπο οριστικής μέλλοντα στην ίδια φωνή.

παραλελειμμένα : το τρίτο ενικό πρόσωπο οριστικής του ίδιου χρόνου στην ίδια φωνή. Μονάδες 5

Γ1.β. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

τούτων : τη δοτική πληθυντικού του θηλυκού γένους.

ἁμαρτήματα : τη δοτική πληθυντικού.

μᾶλλον : τον θετικό βαθμό.

μεγάλη : την αιτιατική πληθυντικού του υπερθετικού βαθμού στο ίδιο γένος.

πόλει : την κλητική ενικού. Μονάδες 5

Γ2.α. Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω λέξεων:

τῶν ἀκρωμένων, ἔξευρεῖν, τούτων, αὐτοῦ, ἐνθυμηθέντες, τοιούτων. Μον. 6

Γ2.β. ἔδυνήθην, εἶρηκα: Να γράψετε τις προτάσεις στις οποίες ανήκουν τα παραπάνω ρήματα και να τις αναγνωρίσετε πλήρως συντακτικά (εἶδος, εισαγωγή, εκφορά, λειτουργία). Μονάδες 4

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΑΔΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

B.1. Δες διάγραμμα της ενότητας.

B.2. Από την 8^η Ενότητα: Επισημάνσεις και 1^ο σχόλιο του σχολικού βιβλίου.

B.3. Σχολικό βιβλίο σελ. 152 - 153.

B4.

ἀναλογία	ανάλογος	παραλογικός
ληπτέον,	λήψη	κατάληψη
αίρεϊται	αίρεση	αιρετικός
ἄγουσα	αγωγή	παραγωγή
προσθεΐναι	πρόσθεση	επιπροσθέτως

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Εγώ λοιπόν έχω διατυπώσει την κατηγορία όπως μπορούσα καλύτερα, αλλά γνωρίζω ότι από τη μια πλευρά οι άλλοι από τους ακροατές απορούν πώς τέλος πάντων μπόρεσα με τόση ακρίβεια να βρω (να ανακαλύψω) τα αδικήματα αυτών (των ανθρώπων) ενώ αυτός με περιγελά, επειδή δεν έχω πει ούτε το ελάχιστο από τα ελαττώματα που χαρακτηρίζουν αυτούς. Εσείς λοιπόν αφού αναλογιστείτε πολύ περισσότερο και όσα έχουν ειπωθεί και όσα έχουν παραλειφθεί, καταδικάστε αυτόν, αφού θυμηθείτε ότι είναι ένοχος ως προς την καταγγελία, και ότι είναι μεγάλη ευτυχία για την πόλη το να απαλλαγεί από τέτοιους πολίτες. Διάβασε σ' αυτούς τους νόμους και τους όρκους και την καταγγελία.

Γ1.α.

καταγελᾶ	καταγελῶεν
εἶρηκα	εἶπετε
ἔξευρεῖν	ἔξευρίσκειν
καταψηφίσασθε	καταψηφιοῦνται
παραλελειμμένα	παραλέλειπται

Γ1.β. Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:

τούτων	ταύταις
ἁμαρτήματα	ἁμαρτήμασι
μᾶλλον	μάλα
μεγάλη	μεγίστας
πόλει	πόλι

Γ2.α.

τῶν ἀκροωμένων	επιθετική μετοχή, γενική διαιρετική στη λέξη οἱ ἄλλοι.
ἔξευρεῖν	τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο ρήμα ἐδυνήθην
τούτων	γενική υποκειμενική στη λέξη ἁμαρτήματα
αὐτοῦ	αντικείμενο στο ρήμα καταψηφίσασθε
ἐνθυμηθέντες	χρονική μετοχή (ὅτε ἐνεθυμήθησαν), συνημμένη. Υποκείμενο της μετοχής ὑμεῖς, που είναι και Υποκείμενο του ρήματος καταψηφίσασθε.
τοιούτων	επιθετικός προσδιορισμός στη λέξη πολιτῶν